

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 2/2010 vp

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko ilmasto- ja energiapolitiikasta: kohti vähäpäästöistä Suomea

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 21 päivänä lokakuuta 2009 lähettäessään valtioneuvoston selonteon ilmasto- ja energiapolitiikasta: kohti vähäpäästöistä Suomea (VNS 8/2009 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi tulevaisuusvaliokuntaan samalla päättänyt, että muut valiokunnat voivat halutessaan antaa lausuntonsa tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ilmastopoliittinen asiantuntija, kansanedustaja Oras Tynkkynen ja projektipäällikkö Pirkko Heikinheimo, valtioneuvoston kanslia
- ylitarkastaja Veli-Pekka Reskola, maa- ja metsätalousministeriö
- ylitarkastaja Aimo Aalto, työ- ja elinkeinoministeriö

- ympäristöjohtaja Johanna Ikävalko, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- energia- ja ilmastopäällikkö Ahti Fagerblom, Metsäteollisuus ry
- ympäristötutkimuksen johtaja Jyrki Aakkula, MTT-Jokioinen
- tutkija Tuomas Mattila, Suomen ympäristökeskus
- tutkimusprofessori Ilkka Savolainen, Valtion teknillinen tutkimuslaitos
- puheenjohtaja Juha Poikola, FINBIO — Suomen bioenergiayhdistys ry
- vanhempi tutkija Teija Paavola, Suomen bio-kaasuyhdistys ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Metsähallitus
- Metsäntutkimuslaitos
- Elintarviketeollisuusliitto ry
- Oy Alholmens Kraft Ab.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta toteaa, että selonteko on kattava kuvaus ilmastomuutoksen torjumiseen ja muutoksiin sopeutumiseen liittyvistä pitkän aikavälin kysymyksistä. Valtioneuvoston tulevaisuus-

selonteon päätavoitteena on vähentää kasvihuonekaasuja Suomessa 80 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Esitettyjen skenaarioiden mukaan päästöjä on mahdollista vähentää hyvin monin eri keinoin.

Ilmastomuutos tuo suuria haasteita ja muutoksia myös maaseudulle ja maaseutuelinkei-

noille, mutta luo myös uusia tulevaisuuden mahdollisuuksia. Valiokunta korostaa kotimaisen ruoantuotannon keskeistä arvoa ilmaston, huoltovarmuuden sekä kansainvälisen ruokaturvan kannalta. Uusiutuvien luonnonvarojen ja energian raaka-aineiden kestävä käytön lisääminen ovat myös merkittävässä osassa rakennettaessa Suomesta vähäpäästöistä yhteiskuntaa.

Maa- ja metsätalouden kannalta ilmastomuutoksella on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia. Myönteisiä vaikutuksia ovat esimerkiksi kasvukauden pidentyminen, uusien lajien ja lajikkeiden käyttöönottomahdollisuudet, satotasojen nousu ja metsien kasvun nopeutuminen. Ilmastomuutoksen arvioituja kielteisiä vaikutuksia maa- ja metsätaloudelle ovat esimerkiksi kasvi- ja eläintautien sekä tuholaisien ennustettu lisääntyminen, voimistuvat sateet ja tuulet sekä puunkorjuun vaikeutuminen.

Valiokunta katsoo, että bioenergia-alan ja hajautetun energiatalouden kokonaisvaltaisesta kehittämisestä tulee muodostaa maa- ja metsätalouden sekä koko maaseudun keskeinen panos ilmastomuutoksen torjunnassa. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen uusiutuvien energialähteiden käyttöä lisäämällä luo erinomaisia mahdollisuuksia kotimaiselle maa- ja metsätaloussektorille sekä koko maaseudulle elinvoimaisuuden kasvattamiseen ja maaseudun asuttuna pitämiseen. Bioenergia-alan ja hajautetun energiatalouden kehittämisestä tulee biokaasutuotanto mukaan lukien muodostaa maa- ja metsätalouden sekä koko maaseudun keskeinen panos ilmastomuutoksen torjunnassa. Valiokunta toteaa ilmastomuutoksen hillinnän korostavan bioenergiantuotannossa pitkälläkin aikavälillä hajautettujen lähienergiajärjestelmien etuja.

Maa- ja metsätalouden avulla voidaan tuottaa laajasti raaka-aineita, joilla voidaan korvata ilmaston kannalta haitallisempia uusiutumattomia luonnonvaroja. Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käytön ja ravinteiden kierrätykseen perustuvien elinkeinojen toiminta-alue on nimenomaan maaseudulla. Valiokunta korostaa, että yhteiskunta- ja ilmastopolitiikkaa tulee ohjata suuntaan, joka tukee pitkäjänteisesti maaseudun elinkeinojen kehittymistä. Tähän liittyy

myös vähäpäästöisten liikennöintivälineiden ja uusiutuvaan energiaan perustuvien liikenteen polttoaineiden kehittämistyö. Julkisia hankintoja tulee suunnata tukemaan lähiruoan käyttöä, lähipalveluja ja bioenergian lisääntyvää hyödyntämistä.

Maatalous

Valiokunta viittaa lausuntoonsa pitkän aikavälin ilmasto ja energiastrategiasta (MmVL 7/2009 vp — VNS 6/2008 vp) ja korostaa, että ilmastopolitiikan tulee olla yhdenmukaista kotimaisen maataloustuotannon turvaamisen kanssa. Jos kulutustottumukset pysyvät Suomessa ennallaan, maataloustuotannon vähentäminen Suomessa ei vähennä kasvihuonekaasupäästöjä globaalilla tasolla tarkasteltuna, koska kotimainen lähiruokatuotanto korvautuisi tuontielintarvikkeilla. Pidentyneet kuljetusmatkat jopa lisäävät päästöjä. Lähiruoan tuottaminen ja sen käytön lisääminen vähentävät kasvihuonekaasupäästöjä. Kotimaisen huoltovarmuuden ylläpitäminen on ensisijaisen tärkeätä ilmastomuutokseen sopeutumisen kannalta. Valiokunta toteaa, että ruoantuotanto on inhimillisen elämän perusedellytys, josta aiheutuu väistämättä aina jonkin verran kasvihuonekaasupäästöjä.

Suomessa on pitkällä aikavälillä varauduttava mahdollisesti jopa lisäämään maataloustuotantoa globaalin ruokaturvan tukemiseksi. Kotimaisen ruoantuotannon tulevaisuutta selvitetään parhaillaan valmistelussa olevassa kansallisessa ruokastrategiassa. Ruokastrategiassa yksi keskeinen kysymys on ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen sekä suomalaisten oman ruokahuollon varmistaminen näissä olosuhteissa.

Valiokunta toteaa, että Tilastokeskuksen kasvihuonekaasuinventaarion mukainen maatalouden osuus Suomen kasvihuonekaasupäästöistä on noin 7 prosenttia. Suomessa maatalouden kasvihuonekaasupäästöt ovat alentuneet 20—22 prosenttia vuosina 1990—2007. Päästövähennysten syitä ovat nautakarjan määrän pieneneminen ja typpilannoituksen vähentyminen. Maataloustuotannon merkittävimpiä päästöjä ovat tällä hetkellä typpilannoitteista ilmakehään va-

pautuva typpioksiduuli ja märehitijöiden ruoansulatusprosessissa syntyvä metaani. Suomalaisessa maatilakokonaisuudessa on myös runsaasti kasvihuonekaasupäästöjä kompensoivia ja hiiltä sitovia tekijöitä, kuten nurmiviljely, hyvin hoidetut metsät ja puusta tehty rakennukset. Päästöjen laskeva suuntaus ei kuitenkaan jatku-ne tulevaisuudessa ilman erityisiä toimia.

Selonteon skenaarioiden sisältämän tulevaisuusnäkömyksen mukaan maatalous olisi suhteessa pitkällä aikavälillä nykyistä suurempi kasvihuonekaasupäästöjä tuottava sektori. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että maatalouden kasvihuonekaasunettopäästöjen laskennassa on edelleen puutteita ja kehittämistä esimerkiksi energiantuotannon huomioon ottamisen osalta. Maataloudessa voidaan kuitenkin todennäköisesti myös vahvistaa hiilinieluroolia sekä edistää peltobiomassan energia- ja biomateriaalikäyttöä. Valiokunta korostaa, että maatalouden päästöjä voidaan edelleen vähentää hyvillä maatalouskäytännöillä ja niiden kehittämisellä. Keinoja ovat esimerkiksi viljelysmaan kasvukunnosta huolehtiminen, lannoituksen tehostaminen, suljettujen ravinne- ja vesikiertojen rakentaminen, nurmiviljelyn edistäminen, pelto- viljelyn tuottavuuden ja kotieläinten tuotostason nostaminen, kotieläinten rehujen ja ruokintamenetelmien sekä lannan käsittelyn kehittäminen ja turvemaiden kasvipeitteisyyden lisääminen. Myös hyvin hitaasti hajoavan biohiilen lisääminen viljelymaahan saattaa jatkossa olla yksi tapa lisätä maatalousmaahan sitoutuneen hiilen määrää.

Maataloustuotannon päästöjä voidaan vähentää myös parantamalla maatalan energiatehokkuutta ja energiaomavaraisuutta sekä lisäämällä tilakohtaista bioenergiatuotantoa. Vapaaehtoinen maatilojen energiansäästöohjelma on käynnistynyt ja on voimassa vuoteen 2016. Ohjelman tavoitteena on lisätä maatalouden energiatehokkuutta yhdeksällä prosentilla. Valiokunta pitää tärkeänä jatkaa maatilojen vapaaehtoista energiansäästöohjelmaa myös nykyisen ohjelmakauden jälkeen.

Maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen perusongelma on, että päästöt synty-

vät hajakuormitusluonteisesti varsin vaikeasti hallittavissa monimutkaisissa biologisissa prosesseissa. Lisäksi on mahdollista, että vähennettäessä maataloudessa yhden kasvihuonekaasun päästöjä lisätään samalla jonkin toisen kasvihuonekaasun päästöjä. Maatalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen edellyttää aina kokonaisvaltaista tarkastelua.

Maatalouden mahdollisuudet bioenergian tuotannossa ovat metsään verrattuna vähäisemmät, mutta silti maatalouden bioenergiaan sisältyy huomattavia tulevaisuuden mahdollisuuksia. Valiokunta korostaa, että peltobiomassapohjaisten biomateriaalien merkitystä kasvihuonekaasupäästöjen vähentäjänä ei tulevaisuusselonteossa oteta riittävässä määrin huomioon. Vaikka peltobiomassan todellinen potentiaali tässä suhteessa on vielä avoin, biomateriaalien merkitys voi tulevaisuudessa olla hyvinkin merkittävä. Lisäksi valiokunta toteaa, että maataloilla on suuri potentiaali muunkin uusiutuvan energian (tuulivoima, aurinkoenergia, maalämpö) kuin pelkästään bioenergian tuotantoon.

Maatalouden tuottaman uusiutuvan energian olennainen lisääminen edellyttää kuitenkin merkittäviä investointeja maataloilla ja usein myös energiaa hyödyntävässä teollisuudessa. Valiokunta katsoo, että biokaasulla tuotetun sähkön syöttötariffin käyttöönotto ja muut edistämistimenpiteet tulee saada aikaan mahdollisimman nopeasti, jotta pysähdyksissä olevat investoinnit saadaan käynnistettyä ja markkinat toimimaan. Käyttökelpoisten ratkaisujen löytäminen edellyttää lisäksi teknistä kehitystyötä, joko kokonaan uudenlaisia ratkaisuja tai olemassa olevien menetelmien sovellettavuuden helpottamista maatilamittakaavassa. Toimiva biokaasutuotannon mittakaava voi myös todennäköisesti osoitautua osin sellaiseksi, että se onnistuu parhaiten hieman laajemmissa tuotantokeskittymissä.

Valiokunta pitää tärkeänä politiikka- ja ohjaustoimenpiteiden toteuttamista siten, että viljelijöille taataan riittävät sopeutumisajat ja taloudelliset edellytykset ottaa käyttöön uudet ohjaustoimet sekä uusi teknologia. Kestävä maatalous vaatii tutkimusta ja tuotekehitystä, joka tuottaa tilatasolla toteutettavia ja kannattavuutta

parantavia ratkaisuja ja innovaatioita peltoviljelyyn, rehuntuotantoon, ruokintaan ja lannankäsittelyyn.

Metsätalous

Metsät ovat merkittäviä hiilinieluja, joita aktiivisella ja kestäväällä metsänhoidolla voidaan tulevaisuudessa edelleen lisätä. Kestävä metsätalous on keskeinen työväline ilmastonmuutoksen hillinnässä. Puun ja maaseudun muun uusiutuvan bioenergian käytön lisääminen on välttämätöntä ilmastonmuutoksen hillinnässä. Metsätalouden tuottamalla raaka-aineilla voidaan korvata ilmastollisesti haitallisempia raaka-aineita ja vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista.

Puurakentaminen on ilmastollisesti tehokasta hiilensidontaa. Lisäämällä puun osuutta rakentamisessa voidaan samalla vähentää energiankulutusta ja kasvattaa rakennuksiin varastoitunutta hiilidioksidimäärää. Valiokunta korostaa, että selonteossa olisi tullut huomioida laajemmin puun käyttömahdollisuudet myös muutoin kuin energianlähteenä. Suomella on runsaiden ja laadukkaiden metsävarojen ja kehittyneen rakennusteknologian vuoksi hyvät valmiudet kehittää jatkossa ns. tuotteistavaa puurakentamista. Valiokunta pitääkin välttämättömänä puurakentamisen tehokasta edistämistä nopealla aikataululla, mikä tulee ottaa huomioon erityisesti julkisten hankintojen yhteydessä.

Bioenergian käyttö ei ole lisääntynyt Suomessa tavoitteiden mukaisesti. Valiokunta toteaa, että suomalaisen metsäteollisuuden kapasiteetin voimakas supistuminen ja jopa osittainen romahtaminen ovat vaikuttaneet suoraan kotimaisen uusiutuvan energian osuuden pienenemiseen etenkin mustalipeän ja mekaanisten sivutuotteiden tuotannon laskun kautta. Valiokunta katsoo, että uusiutuvan energian käytön tavoitteisiin pääseminen edellyttää, että metsäteollisuutemme toimintaedellytykset turvataan ja uudistustoimenpiteitä tehostetaan. Metsäbiomassan käytössä tulee tavoitella kokonaistehokkuutta, jossa biomassaa hyödynnetään elinkaari-tarkastelujen kannalta niin tehokkaasti kuin mahdollista. Ilmastonmuutoksen torjunnan yhteydessä on huolehdittava metsäteollisuuden kil-

pailukyvystä nykyistä kattavammin. Samalla on myös kyettävä torjumaan metsäteollisuuden hiilivuotoa maihin, joissa energiatehokkuus ja ympäristönsuojelu ovat alemmalla tasolla. Metsäteollisuuden tulee myös kehittää uusia innovaatioita ja monipuolisia pitkälle jalostettuja tuotteita sekä luoda jatkojalostukselle uusia polkuja.

Kestävä metsätalous tarvitsee metsänhoidon ja kasvatuksen tehostamista hiilinielujen kasvatamiseksi. Tarvitaan myös lisää tutkimustietoa metsänhoidon eri vaihtoehtojen vaikutuksista talouteen, puun tarpeeseen sekä ympäristö- ja ilmastovaikutuksiin. Valiokunta korostaa, että tulevaisuudessa energia- ja raaka-ainevaroista tulee vallitsemaan niukkuutta, joten panostus uusiutuvan metsäenergian tuotannon lisäämiseen on pitkällä aikavälillä yhteiskunnallisesti välttämätön toimenpide.

Turpeen osalta valiokunta viittaa lausuntoonsa pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategias-ta (MmVL 7/2009 vp — VNS 66/2009 vp) ja korostaa sen mukaisesti turpeen merkitystä kotimaisena työllistävänä seospolttoaineena ja monipuolisena potentiaalisena raaka-aineena.

Uusiutuva energia

Suomi on sitoutunut EU:n ilmastotavoitteissa nostamaan uusiutuvan energian osuuden nykyisestä 28 prosentista 38 prosenttiin. Vain maaseudun bioenergiälähteiden tehokkaalla käytöllä voidaan tämä tavoite saavuttaa. Maaseudun uusiutuvan energian tehokas hyödyntäminen edellyttää poliittisia päätöksiä edistämistoimenpiteistä. Valiokunta pitää keskeisenä jatkossa myös eri ministeriöiden ja viranomaisten yhden-suuntaisia päätöksiä, jotka liittyvät lupakäytäntöjen yksinkertaistamiseen, vaikutusarviointeihin sekä kaavoitukseen liittyvien hallinnollisten esteiden poistamiseen. Valiokunta pitää myös tärkeänä esimerkiksi kotieläinten lannan jäte-stuksen muuttamista sekä polttamismahdollisuuksiin liittyvien säännösten yksinkertaistamista ja helpottamista. Maaseudun bioenergia-osaamisesta tulee systemaattisesti kehittää ja edistää samalla bioenergiaosaajien ja yritysten verkostoitumista.

Tulevaisuusselonteossa valtioneuvosto linjaa, että syöttötariffit ja muut taloudelliset ohjaukeinit tulisi toteuttaa riittävän kattavina uusiutuvan energian lisäämistavoitteiden kannalta. Valiokunta pitää tärkeänä, että biokaasun syöttötariffin jatkovalmistelussa ulotetaan syöttötariffi tai muu vastaava edistämistoimenpide koskemaan kaikkia biokaasulaitoksia, myös maatilakokoluokkaa. Pienten yksiköiden liittämistä valtakunnalliseen sähköntuotantoon on olemassa toimivia ja kannattavia ratkaisumalleja esimerkiksi Saksassa.

Valiokunta toteaa, että selonteon linjaukset ja ratkaisuehdotukset ovat oikeansuuntaisia, mutta osin varsin yleisluonteisia. Valtioneuvoston selonteon tavoitteet ja toimenpidelinjaukset aiotaan laajasti valtavirtaistaa sekä jalkauttaa maa-

kuntiin ja kuntiin. Jatkossa on tärkeää ottaa mukaan paikallistason intressitahot tiiviisti mukaan tähän työhön. Valiokunta pitää hyvänä sitä, että maa- ja metsätalousministeriössä on jo käynnistetty tavoitteiden vaatimien toimien arviointi ja suunnittelu. Toimenpiteinä on käynnistetty mm. maatilojen energiaohjelma ja kansallisen uusiutuvan energian toimintasuunnitelman valmistelu biomassan osalta sekä biokaasulaitosten investointiavustus.

Lausunto

Lausuntonaan maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14 päivänä huhtikuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jari Leppä /kesk
vpj. Pertti Hemmilä /kok
jäs. Lasse Hautala /kesk
Hannu Hoskonen /kesk
Anne Kalmari /kesk
Johanna Karimäki /vihr
Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd

Mats Nylund /r
Pentti Oinonen /ps
Klaus Pentti /kesk
Petri Pihlajaniemi /kok
Erkki Pulliainen /vihr
Kari Rajamäki /sd
Arto Satonen /kok
Katja Taimela /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jaakko Autio.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Suomen soiden turpeen vuotuisesta kasvusta hyödynnetään nykyisellä käytöllä vain osa. Kestävän käytön periaatteen mukaan turpeen käyttöä voidaan ja tulee lisätä kasvua vastaavasti vaarantamatta ilmastopoliittista tavoitteita.

Turpeen käytöllä on monia myönteisiä vaikutuksia. Turve parantaa energiaomavaraisuutta ja lisää huoltovarmuutta. Turveteollisuus on alue- ja työllisyyspolitiikan osalta tärkeä erityisesti Pohjois-, Itä- ja Keski-Suomessa. Voimalaitokset, jotka hyödyntää turvetta antavat työtä ja tuloja juuri niille alueille, joilla työpaikoista on puutetta.

Olemassa olevat ojitetut suot ovat nykyisin kasvukelvottomia marjojen ja puuston suhteen, joten niitä ei voida hyödyntää muuten kuin turvetuotannossa.

Ensisijaisesti tulee pyrkiä turpeen kestävään hyödyntämiseen jo aiemmin ojitetuilta suoalueilta. Tarvittaessa uusiakin alueita tulee ottaa käyttöön, kun hyödyntämisen yhteydessä huolehditaan, ettei turpeen nostolla aiheuteta haitallisia vesistövaikutuksia.

Turpeennostosta vapautuvat alueet tulee hyödyntää metsän istuksin, ruokohelven- tai muussa viljelyssä tai soistaa uudelleen, jolloin entisestä hitaasti kasvihuonepäästöjä luovuttavasta turvealueesta saadaankin uusi tehokas hiilinielu.

Valiokunnan lausunnossa ei enemmistö halua ottaa selvää kantaa turpeen käytön lisäämiseen vaan kiertää asiaa kuin kissa kuumaa puuroa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella katsomme,

että lausunnossa olisi tullut todeta seuraavaa:

"Tulevaisuudessa energia- ja raaka-ainearvoista tulee vallitsemaan niukkuutta, joten panostus uusiutuvaan metsäenergiaan, mukaan lukien turvetuotannon huomattava lisääminen, on pitkällä aikavälillä yhteiskunnallisesti välttämätön toimenpide."

Helsingissä 14 päivänä huhtikuuta 2010

Pentti Oinonen /ps
Esa Lahtela /sd
Kari Rajamäki /sd

Lauri Kähkönen /sd
Katja Taimela /sd